

KØBENHAVNS UNIVERSITET

MATEMATISK INSTITUT

MINE LÆREÅR

Hans Tornehave

September 1985

Publikationsserie

1895 No 1

MINE LÆREÅR

Enkelte af mine ekskolleger har fejret deres afsked fra universitetet eller en rund fødselsdag med et foredrag om deres unge år, og nogle af disse foredrag er blevet offentliggjort i matematisk instituts interne publikationsserie eller mere offentligt.

Min fortid har slet ikke på samme måde været spændende, da jeg ikke er vokset op i Danmarks højeste kulturelle sfærer, men der ude på landet i den primitive fynske høstaksromantik. Måske kan også det have en vis interesse, og da jeg allerede har fejret min runde fødselsdag med et foredrag om noget andet, finder jeg det rimeligt at skrive lidt om mit første møde med matematikken - og selvfølgelig også med en hel del andet. Lad mig dele det op i perioder på den mest nærliggende måde.

FØR SKOLEN

Min mor lærte mig at læse, skrive og regne. Hun lærte mig også, at man ikke bare skal undervises, men at man også selv skal forsøge at lære noget. Hun gik tidligt i gang med undervisningen, så jeg kunne læse, da jeg var 4 år, og det varede ikke længe, før hun også havde lært mig at skrive og at regne med hele tal. Hun lærte mig også at regne med brøker, og at løse "ikklædte" opgaver. Pudsigt nok tog hun delingsregning først og forholdsregning (reguladetri) bagefter. Hun brød sig ikke om decimalbrøker, men hun havde gemt sidste bind af regnebogssystemet fra skolen, så jeg selv kunne forsøge at lære regning med decimalbrøker, udregning af areal og volumen, kvadratrodsregning, blandingsregning og sammensat forholdsregning. Jeg kan ikke huske, om jeg beskæftigede mig med omsætning mellem forskellige enheder, før jeg kom i skole. De fleste regnestykker var i ældre danske enheder - det var jo en gammel regnebog.

Min mor var husbestyrerinde for sin onkel Ditlev, der havde et husmandssted. Han disponerede fornuftigt under dyrtiden i forbindelse med krigen og han kunne næsten kaldes velstillet. Jeg har en vag erinding om, at jeg har set min far en enkelt

gang - en flot mand i blå uniform. Han var blevet offer for den langvarige indkaldelse til sikringsstyrkerne og mor tabte tålmodigheden, og de blev ikke gift. Mor havde 3 brødre og 2 søstre. Begge søstre var gift med husmænd, to af brødrene tjente hos bønder, men købte hver et husmandssted på det uheldigste tidspunkt før landbrugskrisen, og de blev ikke særlig gamle. Den yngste efterlod enke og to sønner. Den yngste af alle brødrene, Peder, arbejdede som lærling og svend hos snedker Sparreth, som boede lige i nærheden.

Det var gået ned ad bakke for familien, og det er mit indtryk, at mine bedsteforældre repræsenterede bunden af bølgedalen. Min bedstefar døde, da jeg var 4 år, og jeg erindrer ham vagt som et rart menneske. Min bedstemor døde, da jeg var seks år. Hun havde to søstre Karen og Maren, som var gift med velstillede mænd i Svendborg. Jeg har knap nok mødt Maren, men Karen så vi ganske hyppigt, og jeg kunne godt lide hendes datter Valborg, som vil optræde i historien på et senere tidspunkt.

Mine bedsteforældre boede ikke langt fra Ditlev, og da min bedstemor døde, forlod min mor tjenesten hos Ditlev og flyttede til bedstemors hus sammen med broderen Peder, og der kom vi til at bo i mange år. Mor startede en virksomhed som syerske, og det gik fint, men hun fik en langt travlere tilværelse end hos Ditlev, så hun underviste mig ikke så meget mere.

LANDSBYSKOLEN

Min skolegang startede i Lunde skole, da jeg var 7 år. Det var en 4-klasset skole med 2 lærere. Vi gik i skole fra kl. 8 til kl. 15, de to første klasser tirsdag, torsdag og lørdag, og de to sidste de 3 andre dage. Dygtige elever gik 1 år i hver af de 2 første klasser og 2 år i tredje klasse, så der blev 3 år til fjerde klasse. Førstelæreren, som var ret gammel, underviste i geografi, regning og ganske lidt naturhistorie. Andenlæreren, som var ung og ret ofte blev udskiftet, underviste i historie, læsning, skrivning og ganske lidt fysik. De ulige klasser havde andenlæreren om formiddagen og førstelæreren om eftermiddagen. For at udligne, at formiddagen var længere end eftermiddagen havde de ulige klasser bibels- og kirkehistorie med andenlæreren,

medens de andre gennemgik Luthers katekismus hos førstelæreren.

Vi undervistes individuelt i læsning og regning. I de ulideligt lange skrivetimer gik vi efter tur op til katederet og læste en lille tekst højt for læreren. I regning viste vi ligeledes efter tur læreren vore præstationer. Vi fulgtes ikke ad. Jeg slap for ABC og kom straks i gang med en rigtig læsebog. I regning fik vi ikke en bestemt lektie for, men vi skrev på tavle, og pladsen på en side af tavlen begrænsede, hvor langt jeg kunne nå pr. skoledag, men i tredje klasse gik jeg over til at regne i kladdehefter, og det øgede hastigheden.

Sidste bind af regnebogen indeholdt nogle øvelser i elementær algebra, og jeg fik lært at løse opgaver ved hjælp af førstegradslikninger. Ved starten af fjerde klasse, var jeg nået gennem regnebogssystemet, og jeg fik udleveret en ny udgave af den regnebog, min mor havde brugt. I slutningen af den var der opgaver fra lærerindeeksamen, og de var svære nok, til at der var udfordring i dem. Det bør vel nævnes, at de ret gammeldags metoder min mor havde lært mig helt var i overensstemmelse med skolens undervisning - men min selvlærte metode til division af decimalbrøker blev kasseret af førstelæreren.

Historieundervisningen var helt efter bogen. Danskundervisningen omfattede grammatik, prøver fra dansk digtning, nogle biografier af danske forfattere og øvelser i læsning af håndskrift, også gotisk, men denne dog kun som skønskrift. Geografiundervisningen var præget af et meget negativt syn på alt fremmed - men sådan var tidens moral på landet, og læreren havde jo aldrig været udenfor landets grænser. Naturhistorie mødte vi ikke før fjerde klasse. Vi fik udleveret en ganske lille bog om dyreriget, planteriget og mineralriget. Den blev slet ikke brugt.

Læreren læste højt af en mere udførlig bog og kommenterede det med hans egne erfaringer - men jeg oplevede kun afsnittet om fisk. Fysik kom på programmet hos en ny andenlærer, som vi fik fra starten af tredje klasse. Han var meget populær blandt drengene, og han fik os sat i gang med mange interesser, selv om han ikke vidste særlig god besked med ret meget. Han indrømmede det gerne, når han ikke vidste besked om et eller andet, og han prøvede så at finde ud af det. Han opnåede ikke den samme

popularitet hos pigerne og skolekommissionen, så han blev afskediget på grund af en (opdigtet ?) affære med en af de store piger.

Der blev oprettet et kommunalt bibliotek, da jeg var i slutningen af anden klasse. Det omfattede flere hundrede bind, og det fik sin plads på en reol i andenlærerens klasseværelse. Jeg slugte en masse børnebøger og nogle populære tekniske bøger i løbet af det næste års tid.

Ganske tæt ved skolen lå forsamlingshuset, hvis sal var udstyret med gymnastikredskaber dimensionerede til karlegymnastik, og der havde vi også gymnastik under andenlærerens kommando. Takket være et stærkt fjedrende springbrædt, kunne vi godt klare hesten og bukken, selv om denne var så høj, at vi ikke kunne række op til toppen, når vi stod på jorden. Ingen tænkte på, at det kunne være risikabelt. Der var nu heller ikke nogen, der kom til skade ved gymnastik.

Skoledagen var delt op i 4 lektioner adskilte af lange frikvarter, som vi ret ofte brugte til boldspil eller andre lege i hold. Det kunne være drenge og piger sammen, men det var ikke så hyppigt. Pigerne dyrkede ofte sanglege. Rundbold, som kaldtes "brandbold", var drengenes spil. Som boldtrær brugtes tilfældige stokke, og de skrappeste drenge kunne ramme bolden med den yderste ende af et kosteskaf og sende den i en mægtig bane. Efter vore spilleregler skulle den så gå over taget på skolebygningen og havne på landevejen - ellers var man død - eller brændt, som det kaldtes.

Hjemme var der masser af legekammerater. Familierne Sparrewath og Juul, som boede nær os, var mangebørnsfamilier med næsten 20 børn hver, de yngste lidt yngre end jeg. Der blev ikke født flere, men Sparrewath adopterede en yngste datter. Han havde rejst i Tyskland som naver, ældre medlemmer af familien havde været i fjerne lande og familien havde arvet en masse spændende ting. En ældre dame, hjemvendt fra Amerika, boede også i nærheden og bidrog til at korrigere det indtryk af det fremmede, jeg havde fået i skolen. I ledvogterhuset ved jernbaneoverskæringen i skoven Højes Ris en kilometer fra mit hjem boede jernbanearbejderen og hans kone, og de fik efterhånden

10 børn; den næstældste var en søn, og han var i lang tid min foretrukne legekammerat. Da jeg var 10 år gammel var store dræningsarbejder i gang på egnen i forbindelse med at åen, der passerede langs vor have, blev uddybet, og et stykke af den lagt i rør. Dræningsmesteren lejede sig ind som vor nærmeste nabo, og det var endnu en mangelbørnsfamilie. Den ældste var et par år ældre end jeg og børneantallet nåede i hvert fald over 15, men først efter at de var flyttet til en fjernere ende af sognet.

Jeg var 12 år gammel, da min mors kusine Valborg henvendte sig til skolebestyrer Haahr i Svendborg, og fortalte ham om mig. Efter sommerferien og 2 uger inde i skoleåret i Svendborg startede jeg som elev i syvende klasse på Haahrs privatskole i Svendborg.

HAAHRS SKOLE

Den ligger på bakkeskråningen ned mod Dronningemaen. Terrænet skrånede stærkt, så indgangen fra gaden fører direkte til kontoret på første sal. Ovenfor skolen er skolegården gravet ud. Fra vejen på vestsiden fører en bred stentrappe ned til gården. Da nipsenåledillen var på det højeste rummede trappen utroligt mange nipsende piger. Fra tværgaden langs udgravningen var der rigtigt overblik over eleverne i gården, og hvis der var sne sidste skoledag før jul, havde eleverne lov til at bombardere lærerne med snebolde oppe fra vejen.

Niels Martin Haahr var kendt som regnelærer, og han forstod at anvende sin regnekunst på økonomiske problemer, så den skole, han startede, klarede sig fint økonomisk. Det var en 10-klaset skole, der endte med præliminæreksamen (= almindelig forberedelseseksamen), en lidt udvidet realeksamen. De 4 første klasser var underskole, den femte overgang til mellem-skole, og 6.-8. klasse svarede til 1.-3. mellem, medens 9. og 10. klasse var det egentlige præliminærkursus. Vi betalte skolepenge, men Haahr forærede mig en halv friplads for egen regning, og i løbet af et års tid fik jeg rigtig friplads.

Nogle andre elever skiftede fra landsbyskoler til 7. klasse på Haahrs skole samtidig med mig. Alle vi nye var 2 år bagud i

engelsk og 1 år bagud i tysk og matematik, og der blev startet særundervisning for os i engelsk og tysk. Det foregik i det sædvanlige klasseværelse i klassernes3 ugentlige gymnastik-timer og tre ugentlige mellemtimer. Vi blev undervist af en præparand (d.v.s. seminarieelev ude i praksis) fra Skårup seminarium, og vi var heldige, for han var en vældig god pædagog. Jeg kan ikke huske, hvor mange vi var i disse kurser, men i hvert fald 4, måske flere. Ved juletid havde vi lært engelsk og tysk nok, så vi kunne være med i den regulære undervisning.

Sproglærerinden, frk. Lassen, kaldet Mutter Lassen, var en skrap lærer, men hendes undervisning var krydret med anekdoter fra hendes udenlandsrejser, og lejlighedsvis underholdt hun os med en Sherlock-Holmes-historie, som hun oversatte "fra bladet". Hun døde, da jeg skulle i 9. klasse, og blev afløst af en arbejdsløs cand.mag., der også var ganske effektiv. Vi skrev hverken engelsk eller tysk stil, men vi havde skriftlig oversættelse fra engelsk som eksamensfag, og der optrådte ret svære tekster.

Jeg fik hurtigt grebet på matematik. Læreren, hr. Sørensen, var underholdende. Selv om hans matematikkundskaber var begrænsede, virkede han oprigtigt interesseret og begejstret for faget, og han så positivt på min tilbøjelighed til at afvige fra bogens fremstilling. I 7. klasse havde vi en uinteressant lærer i regning og fysik, men han forlod os, og fra 8. klasse fik vi også Sørensen som fysiklærer, hvilket var en afgjort forbedring, og Haahr overtog selv regneundervisningen. Blandt eleverne kaldtes han Fatter Haahr, en betegnelse, han selv satte pris på. Han var virkelig en usædvanlig dygtig regnelærer, og han forstod at provokere sine elever til en diskussion om, hvordan en opgave skulle gribes an, og hvis en opgavetekst ikke var helt klar, godtog han villigt afvigende opfattelser. Han trænede os også intenst i hovedregning. Ved mange lejligheder var han ledsaget af præparander, hvis undervisning blev kritiseret, både af Haahr og af eleverne.

I 7. og 8. klasse blev vi undervist i dansk, historie og naturhistorie af den mandlige part af et lærerægtepar, medens hun underviste os i geografi. Deres undervisning var ikke særlig inspireret, men i 9. og 10. klasse blev hans del af under-

visningen overtaget af Lindquist, skolens næstkommanderende og Haahrs kronprins. Hans undervisning var rutineret og humørfyldt, og det mere kedsommelige stof fik han til at glide ved at indskyde en historie i fynsk dialekt.

Naturhistorie startede om efteråret med botanik, som jeg ikke havde haft i landsbyskolen, og jeg blev forskrækket over, at faget var fyldt med mystiske gloser, jeg ikke forstod meningen med. Jeg fik fat i de små botanikbøger fra de foregående klasser og fik grundlaget i orden. Fra begyndelsen af 8. klasse havde jeg helt indhentet undervisningen og kom i gang med at læse forud i alle fagene, dog mest i matematik, men det var jo ikke svært at komme igennem resten af stoffet til præliminæksamen. Da jeg kom i 9. klasse fik jeg Elisabeth Trydes skoleflora, og jeg gik for alvor i gang med selv at identificere planter. Det følgende forår gik jeg mange ture og samlede systematisk hver ukendt plante, jeg mødte på min vej. Jeg begik flere forkerte identifikationer, men langt de fleste var rigtige. Der var en ganske rig flora omkring min hjemegn - langt bedre end i omegnen af Svendborg.

Omkring samme tid kom jeg også i gang med at tilbringe nogle mellemtimer på Svendborg bibliotek, og at låne bøger med hjem.

Jeg havde megen glæde af de botaniske bøger på læsesalen, og jeg gennempløjede alt, hvad udlånet havde af matematik - men det var nu ikke så frygtelig meget. En lærebog (for maskinister!) af Heegaard gav mig det første kursus i infinitesimalregning, og det gjorde dybt indtryk på mig. Jeg gennempløjede også Hjelmsslevs lærebogssystem, men jeg kom ikke til at elske det.

ET ÅR UDEN SKOLEGANG

Det var blevet 1931, og jeg var 16 år, da jeg fik præliminæreksamen. Jeg var på det tidspunkt klar over, at jeg ville læse videre til studentereksamen, og der forelå tre muligheder. Jeg kunne læse videre ved gymnasiet i Odense, blive optaget på det private studenterkursus i Høng eller vente et år og søge ind på nyoprettet matematisk gymnasieretning i Svendborg. Haahr gik ind for mulighed nr. 2, men min mor fandt at begge de to første muligheder ville belaste økonomien for meget, så vi ved-

tog mulighed nr. 3. Det var på den tid, da landbrugskrisen var på det værste. Mine to onkler, som var blevet husejere, havde svært ved at klare sig, men de var heldigvis nogenlunde gældfri. Peder havde startet sit eget snedkerværksted, men han havde specialiseret sig i at lave vognhjul og markredskaber af træ, ligesom han også reparerede alle de trædele, der indgik i landbrugsmaskinerne. Han havde også en del arbejde med at tømre skure, men da både han og min mor udelukkende producerede den slags ting, som folk slet ikke kan undvære, klarede de sig nærmest bedre under krisen. Desuden var landbrugsvarer meget langt nede i pris, så det var billigt at leve.

Selv om jeg lejlighedsvis hjalp de omkringboende bønder med det ene og det andet, blev året 1931-32 mest et læseår. Jeg læste videre på matematikken, idet jeg fik biblioteket i Svendborg til at låne bøger til mig fra statsbiblioteket i Århus. Således fik jeg Niels Nielsens funktionsteori, og den gav mig i hvert fald en bedre ide om de reelle tals natur. Den refererede Weierstrass' intetsteds differentiable funktion, Gauss' integralsætning, kompleks funktionsteori og meget andet spændende. Der var også mange opgaver - úae fleste alt for svære, men jeg eksperimenterede med alt hvad jeg læste og lavede selv eksempler, jeg kunne efterprøve, så jeg følte mig på sikker grund. Da jeg havde hørt, at fransk faldt gymnasieeleverne svært, skaffede jeg mig lærebogen, de brugte i gymnasiet. Desuden fulgte jeg radioens franskundervisning. Vi havde et krystalapparat som de fleste andre jævne folk på landet. Det var lige omkring den tid, vi fik indlagt elektricitet, men der gik endnu et par år før vi fik en radio med højttaler. Senere på året førte min lidt tilfældige låneaktivitet via biblioteket i Svendborg til, at jeg fik fat i Sturm's Cours d'analyse, som i mange år var grundbog for DTH's analysekursus, og den blev så supplerende læsning i fransk. Med den slags gik året 1931-32, og om foråret henvendte jeg mig på statsskolen i Svendborg og blev optaget på den matematiske retning, som skulle starte efter sommerferien.

SVENDBORG STATSGYMNASIUM

Vi mødte i august 1932 til første skoledag i Svendborgs gamle statsskole i Bagergade. Lærerstabten var udvidet med lektor J.A. Kristensen, som var klasselærer. Den nye skolebygning på Viebæltet var næsten færdig, og nogle uger senere flyttede vi. Muligheden for fysikundervisning i den gamle skole var noget begrænset, og vi brugte mindst en af fysiktimerne til forberedelse af flytningen, idet vi hver bar et af fysiksamlingsens sartere instrumenter over i de nye laboratorier. Der var nogle rigtige antikviteter i den gamle skoles samling, f.eks. en rigtig multiplikator. Lektor Kristensen var vor lærer i matematik, fysik og kemi i alle tre gymnasieår. Han havde astronomi som speciale, var af Niels Nielsens skole og faktisk en god lærer, men det må nok indrømmes, at han i nogen grad havde misforstået konvergensbegrebet - og det havde han i hvert fald ikke lært af Niels Nielsen, som jo også var min vigtigste kilde, og jeg havde selv fået god mening i det. Lektor Kristensen havde et udmærket forhold til klassen, og han var flink til at diskutere mere privat med mig og låne mig lærebøger på universitetsniveau, så jeg fik lært en hel del matematik - men nok ikke så meget i matematiktimerne. Jeg læste også Martin Knudsens Fysik og Biilman's kemi.

De sprogliges matematiklærer dyrkede religion som hobby og blev vor lærer i faget, men uden synderligt held. Han forærede mig Czubers lærebog i differential- og integralregning, et ret indifferent værk. Han var gift med vor lærerinde i historie og tysk. Hendes undervisning bød mig imod, men når jeg nu tænker tilbage på den, forekommer den mig naiv. Vor biologilærer var ret gammel, men fungerede da nogenlunde. Han døde ved slutningen af 2.G, og som vikar fik vi den spændende Sten Bocher, broder til den nyligt afdøde botanikprofessor. Han var meget alsidig, og han er siden blevet kendt, bl.a. som en af vore eksperter i de gamle vandmøllers historie. Han optrådte som modstander af den tradition i biologiundervisning, der lægger hele vægten på orden og systematik, og det førte til, at vi blev følt rigtigt på tænderne ved studentereksamen. Jeg

husker ikke, hvilken af vore kendte folk det var, vi fik som censor, men censor overtog helt eksaminationen, og Bocher sejrede, for vi klarede os vældig godt i netop det fag.

Danskundervisningen var udmærket. Vi havde en af de ældre lærere fra det sproglige gymnasium det første år og en nyansat ung lærer de to sidste. I fransk skete det sæ, men Christensen, som underviste os det første år fortjener at nævnes. Han underviste i rivende tempo, stillede spørgsmål i flæng - og det var nyt spørgsmål rettet til en anden elev, før det første svar var færdigt. Han for rundt i lokalet, snublede over kate-derforhøjningen, gestikulerede - og vi fik lært en masse. Det gik simpelt hen så hurtigt, at vi fik lært en masse, selv om vi gik glip af totrediedele. Han kaldtes "le petit", for det var han faktisk. Hans afløser var en stilfærdig ung lærerinde, som vi elskede højt, men hun blev aldrig helt så effektiv.

Som straf for, at vi var en nyoprettet linie på gymnasiet, fik vi fremmede censorer til studenterskarsnen i alle fag undtagen oldtidskundskab, som lå først, og dansk, som lå sidst. Jeg har indtryk af, at eksaminationen i disse to fag var ret læmfældig, men for mig gik det nu også pænt i alle de andre.

Jeg fik tildelt nogle mindre stipendier i løbet af gymnasietiden, men større betydning havde det nok, at undervisningsminister Byskov, forstander for Gedved seminarium, besøgte skolen, og derefter sendte sit eksemplar af Jordan's Cours d'Analyse til skolen beregnet som et gave til mig. Jeg fik den udleveret ved juleafslutningen i 3. G, og dermed var jeg kommet i besiddelse af en lærebog af virkelig kvalitet.

Lektor Kristensen mente nok, at maternatikstudiet var det rigtige for mig, og han skrev til Harald Bohr om mig. Det førte til, at Bohrs daværende medarbejder docent Pal, indbød mig til at besøge ham i Brenderup, hvor han holdt sommerferie i 1934. Jeg tilbragte således en dag hos Pal. Vi gik ture, og diskuterede matematik, og vi korn meget nemt på talefod. Nu, er jeg blevet klar over, at det var helt afgørende, at jeg forstod ligelig konvergens. Det diskuterede vi meget den dag, og Pal lærte mig i hvert fald nogle eksempler, jeg ikke kendte i forvejen. Næste sommer var jeg igen på besøg hos Pal, men denne

gang i Lundeborg, hvor han plejede at leje et hus i sommerferien.

At gymnasietiden var behageligere end de foregående skoleår skyldtes ikke mindst, at kammeraterne var interessantere. Lad mig specielt nævne Dinesen. Omtrent midtvejs mellem statsgymnasiet og mit hjem ligger bebyggelsen Slæbæk, og der boede gårdejer Dinesen, som var sognerådsformand i Kirkeby-Ollerup og ejer af Mosegård. Han havde tre sønner Otto (den ældste), Kjeld og min gymnasiekammerat, Holger. Otto hjalp faderen med at drive gården, de var begge dygtige skakspillere, og Otto nåede at blive Fyns-mester. Kjeld studerede medicin. Han, og endnu mere Holger var meget musikalske, Holger ville studere musik, og derhjemme på gården havde han ikke bare et klaver, men også et stueorgel. Jeg blev en hyppig gæst på gården, ofte sammen med en anden kammerat, Olav Grubbe, søn af læreren i en skole ikke langt derfra. Han var også skakinteresseret, så vi havde ofte to skakpartier i gang, men vi havde også mange hyggeaftener med flere gæster og alskens adspredelser. Ofte underholdt Kjeld og Holger med deres violin og klaver. For mi var det herligt at opleve denne kreds, hvis høje kulturniveau, som man sjældent møder mæge til på landet, var parret med en helt uformel optræden.

STUDIET

Jeg kom til København, hvor jeg blev modtaget af Bundgaard og Pal, som installerede mig midlertidigt på Missionshotellets Annex. Derefter præsenterede Bundgaard mig for Matematisk Instituts "inderkreds" af ældre studerende og yngre kandidater. Jeg fandt mig et værelse i en villa på Birkebakken nær ved Darnhus-søen, og så kom jeg i gang med studiet.

Vi havde fysik sammen med polyteknikerne, og forelæsningerne blev holdt i de gamle bygninger ved Sølvtorvet. Det første år læste vi E.S. Johansen, mekanisk fysik og varmelære. Han var underholdende, men ikke altid forståelig. Andet år havde vi Sven Werner, som var let at forstå, og jeg var glad for, at han brugte lærestaltens antikviteter til sine forsøg, f.eks. H. C. Ør-

steds influensmaskine og en af Valdemar Poulsens originale radiosendere. Ørsteds store elektromagnet havde fast plads i auditoriet, men gamle tegninger tyder dog på, at den er blevet ændret en smule engang. Astronomiforelæsningsforeningerne ved Elis Stromgren foregik i Mineralogisk Museums auditorium på små bitte tavler efter et manuskript på små bitte sedler, som let kom i uorden, og takket være størrelsesforholdene, var det mest Stromgren vi så. Vi havde en vældig hyggelig, men noget kold nat med sextantobservationer fra observatoriets galleri mellem drivende skyer, og efter meget regnearbejde fik mit hold bevist, at observatoriet lå i Fælledparken - det kunne jo have været værre.

Vi fulgte også forelæsninger i rationel mekanik på DtH, men de var henlagt til de nye bygninger i Østervoldgade, hvor de første fløje netop var blevet færdige. Som et særligt raffinement lå forelæsningsforeningerne i rationel mekanik og i kemi samtidigt, så vi måtte vælge. Jeg havde lært begge dele forud, og jeg var ikke nogen god lytter, så jeg fulgte ingen af delene i første semester, men i andet semester fulgte jeg Biilmans forelæsninger, for han var nu festlig.

Jeg hørte kun få af Mollerups forelæsninger i matematisk analyse, men David Fogs forelæsninger over Hjelmslevs lærebog i geometri bidrog i nogen grad til at fordrive en del af mystikken. I 1933-35 havde Bohr selv holdt forelæsninger i matematisk analyse, og han var ikke helt nået gennem stoffet, så han fortsatte i efteråret 1935 for de deltagere, der havde udskudt forprøven et halvt år. Jeg blev opfordret til at deltage, og jeg nød at høre Bohr. Derved fik jeg også bedre kontakt med de lidt ældre studenter. Endelig deltog jeg i et lille kursus Pal holdt om reelle funktioner. Det blev mest en gennemgang af de spændende modeksempler. I foråret 1936 var jeg med i en forelæsning af Pal om konveksitet. Efteråret 1936 begyndte Jessens lange forelæsning om næstenperiodiske funktioner, og den fulgte jeg, indtil jeg hen på foråret følte, at jeg hellere måtte koncentrere mig om eksamensforberedelse.

Parentesen var en meget aktiv forening i de år. Jeg tror, det var i foråret 1936, at Jessen holdt et vellykket foredrag om Max Dehn's bidrag til løsning af Hilberts tredie problem.

Forprøven sommeren 1937 gik fint. Jeg fik kommunitetet og Valkendorfs kollegium, så de økonomiske sorger var slukkede. Et par gange fik jeg også en portion af Vendsyssels legat.

Lærerprøveundervisningen appellerede egentlig ikke meget til mig. At Hjelmslevs pædagogiske ideer var forfejlede mente de fleste dengang, og de fleste mener det vist stadig. At Hjelmslev både kunne lave elegante beviser og få geniale ideer, og at han besad en enormt omfattende matematisk viden mærkede jeg allerede dengang, og jeg har også på mine gamle dage læst dele af Hjelmslevs produktion med stor fornøjelse. Jeg har nu også svært ved at se, at de senere forsøg på at lave et kursus i matematik af pædagogisk interesse eller af didaktisk betydning kan have været til større hjælp for vordende pædagoger. Til gengæld er nogle af emnerne ganske spændende - men jeg er ved at komme ud på et sidespor.

Lærerprøvefysikken forelæstes af den charmerende H.M. Hansen, universitetets første permanente rektor (før den tid var rektortet en post, der gik på skift for et år ad gangen). Der var undervisningsforsøg ved lektor (senere rektor) Eriksen. Det var på den tid, da fysikundervisningen var kørt langt ud i en grøft. I skolen var der en skræk for det, men kaldte kridtfysik, og man søgte at vise alting eksperimentelt. Den tyske fysiker Pohl, hvis bøger vi læste, var den tids store ideal, og han havde faktisk en masse særdeles elegante forsøg, men jeg har gyst over skildringer af diskussioner i klasseværelset omtalt i tyske pædagogiske tidsskrifter. Specielt husker jeg en diskussion om forsøg med bestemmelse af luftens massefylde, hvor en elev rejste spørgsmålet, om det ville ændre opdriften, hvis der var hul i vægtskålen, over hvilken den lufttomme beholder var ophængt - og så måtte man jo prøve det efter - nu er jeg igen kommet ud på et sidespor - der bliver ikke plads til at sige noget om kemien. I astronomi havde vi Bengt Stramgren, som var god, men han forsøgte ikke at uddanne os til pædagoger.

Jeg deltog selvfølgelig i undervisning til fagprøven samtidig med lærerprøveundervisningen. Bohrs forelæsninger i teori og funktionsteori var det centrale, men jeg hørte også meget andet, f.eks. en omfattende algebraforelæsning af Bundgaard, men et seminar i umiddelbar fortsættelse af Jessens fore-

læsning om næstenperiodiske funktioner fik størst betydning. Vi var 3 studerende, som hver fik et emne at forelæse om. Thøger Bang var den ene, men jeg kan ikke huske, hvem den tredje var. Jeg mener at kunne huske, at han forelæste om Richard Petersens undersøgelser. Thøger fortalte om nogle problemer vedrørende integration og differentiation af næstenperiodiske funktioner og korn derved ind i problemkredsen omkring differentiation og integration af ikke hel orden og på teorien for quasianalytiske klasser, og det førte til doktordisputats, men det hører ikke med til min historie. Mit eget emne var en problemkreds, der var vokset ud af tidligere samarbejde mellem Bohr og Jessen, men i trediverne var det Jessen, der beskæftigede sig med det. Det var spørgsmålet om middelbevægelse af næstenperiodiske bevægelser, især af en næstenperiodisk funktions argumentvariation, og Jessen så det som et problem, der var fremsat af Lagrange i forbindelse med hans perturbationsteori. I seminaret holdt jeg mig til den geometriske side af sagen. Den gav mig for første gang et rigtigt indblik i ikke-euklidisk geometri. Der var nogle ting i ikke-euklidisk trigonometri, der undrede mig, og jeg konsulterede Hjelm selv og fik en ganske hyggelig snak med ham. Jeg tror egentlig, Hjelm selv var glad for henvendelser fra studenter, men lige som Nørlund virkede han så formidabel, at næsten ingen dristede sig til det.

På det tidspunkt gjorde Jessen en interessant opdagelse, som indebar, at en middelbevægelse altid vil eksistere for eksponentialpolynomier, ja, endda for alle næstenperiodiske funktioner, som er diagonalfunktioner af analytiske, periodiske funktioner af flere variable. Jessen opfordrede mig til at være med til yderligere undersøgelser af næstenperiodiske funktioner ud fra dette synspunkt. Dette samarbejde drejede meget hurtigt i retning af mere generelle næstenperiodiske analytiske funktioner, for hvi lke det første resultat ikke mere gjaldt, men til gengæld fandt vi masser af andre interessante resultater. Samarbejdet varede meget længe, og det resulterede i en lang, fælles afhandling, som først udkom efter krigens slutning. Jeg kom imidlertid i gang med at studere teorien for analytiske funktioner af flere variable. H. Cartan, P. Thullen, H. Behnke

og K. Stein havde på det tidspunkt udviklet et godt grundlag for regularitetsornrådernes teori, og forsøgte at løse det grundlæggende problem vedrørende karakterisering af nulpunktsmængder. Det centrale spørgsmål er det andet Cousinproblem: I et område O i C^n er givet en punktmængde M , som lokalt er nulpunktsrængde for en analytisk funktion. Er M så også globalt nulpunktsrængde for en i O analytisk funktion? Det første Cousinproblemet er et analogt problem vedrørende poler. Man vidste, at det andet problem ikke altid kunne besvares positivt, selv om det første kunne. Andre Weil havde fundet et væsentligt hjælpemiddel til løsning af disse problemer, og Henry Cartan havde en ide til en løsningsmetode, men var tilsyneladende gået i stå på nogle vanskeligheder af lokal natur.

Sidst i trediverne kom der en afgørende vending i disse sager, idet japaneren Kiyoshi Oka publicerede løsninger af begge Cousinproblemer ved hjælp af den af Cartan foreslåede metode, som Oka gav en anden drejning, så de besværlige lokale problemer blev undgået. Jeg fandt Oka's afhandlinger ud fra anmeldelserne i Zentralblatt og blev betaget af dem - det må indrømmes at det var tung læsning. Så var det jo en oplagt sag for mig at skrive speciale om Oka's resultater, og mere er der vist ikke grund til at sige om min magisterkonferens, som jeg bestod i sommeren 1940, og efter den tids regler gjaldt den jo også som skoleembedseksamen. Jeg havde bestået praktisk pædagogikum som lærerkandidat hos Rubinstein på Christianhavns Gymnasium i et af semestrene under andendelsstudiet, og det var en ganske festlig oplevelse - jeg havde nogle klasser med morsomme elever.

KRIGSÅR

Krigsudbruddet i september 1939 og besættelsen i april 1940 greb i første omgang ikke alvorligt ind i min tilværelse. Det var ubehageligt, at 2 studenter på Valkendorfs Kollegium var overbeviste nazister, men jeg forlod jo kollegiet i efteråret 1940 og fandt mig en klublejlighed på Frederiksberg.

Mod slutningen af studiet var jeg kommet i nær kontakt med en gruppe kandidater og studerende i fysik, kemi og astronomi med den nyligt afdøde kemiker Jørgen Koefoed som en ret central figur, og det førte til mit ægteskab med Bodil Eriksen. Mine svigerforældre boede i Kolding, hvor min svigerfar var driftsbestyrer ved Kolding Oplands Højspændingsforsyning, og vielsen fandt sted i Seest Kirke 4. april 1942. Bodil underviste på Zahles Gymnasium, og jeg startede med en yderst beskedne assistentstilling på vort institut, men fik forbedringer hen ad vejen, til jeg blev amanuensis i 1944, men det var faktisk lidt sløjt med Økonomien. Vi boede i Lundingsgade ved Sortedamssøen, og vi var begge udtaget til husvagter - noget med at påse, at folk kommer i beskyttelsesrum under luftangreb, og at de har mørklægningen i orden. Jeg stod for at skulle indkaldes til militærtjeneste, men jeg fik også en opfordring til at fungere som deltidslærer på Officerssskolen, som under krigen havde fået lov til at fortsætte undervisningen i de civile fag. Det foregik i nogle lokaler i Duntzfelts Alle i Hellerup. Der kunne ikke indkaldes ret mange til militærtjeneste, så jeg blev indkaldt til civilforsvarstjeneste, og det medførte, at jeg ikke mere kunne være husvagt. Jeg gennemgik civilforsvarets 14 dages grundkursus, blev udtaget til polititjeneste og fik lige netop lært at sprede opløb i Fælledparken, da Officerssskolen ikke mere kunne undvære deres matematiklærer, så jeg blev fritaget for civilforsvarstjeneste. Efter begivenhederne i oktober 1943 måtte Officerssskolen lukke, og dermed var min militære løbebane afbrudt, indtil jeg efter krigen måtte afslutte uddannelsen af min klasse bortset fra de tre elever, der ikke overlevede deres medvirken i modstandsbevægelsen.

Det er velkendt, at Harald og Niels Bohr hjalp mange tyske videnskabsmænd med at flygte fra nazismen i Tyskland. En hel del af dem blev hos os i nogen tid, og de bidrog i høj grad til det internationale miljø, der især prægede Fysisk Institut. På Matematisk Institut var Fenchel kommet for at blive. Neugebauer arbejdede energisk hos os i mange år. Adskillige passerede København i tiden omkring krigsudbruddet. Så vidt jeg husker, var Hilberts medarbejder Max Dehn den sidste af dem, og han kom

med den sidste bådforbindelse til Amerika før besættelsen. Harald Bohr nåede at få et telegram om, at han var lykkeligt ankommet. Det kom efter besættelsen, og Bohr var noget nervøs for tyskernes eventuelle reaktion på det; men der skete aldrig noget. Forståeligt nok var man både på matematisk og fysisk institut tilbageholdende med aktiviteter, der kunne henlede offentlighedens og dermed besættelsesmagtens opmærksomhed på institutterne. Derfor kom Hjelmslev til at fortsætte sit arbejde et par år ud over aldersgrænsen, men han afløstes af Jessen i 1942. Kort efter dristede man sig til at give Fenchel en lektorstilling, men da nyttede det vel heller ikke mere at forsøge at holde sig skjult. Den følgende vinter indtrådte det afgørende vendepunkt i krigen, og modstandsbevægelsen kom samtidig i gang for alvor. Besættelsesmagten satte de danske myndigheder ud af spillet og begyndte at indsamle jøderne i Danmark. Fenchel og Bohr med familie var blandt de mange, der flygtede til Sverige (og Niels Bohr videre til Amerika - vi fik en kryptisk meddelelse fra "undergrunden", om at han var rejst langt bort), men Bohrs moster, den gamle Hanne Adler blev taget og sat i Vestre Fængsel, men blev fri igen længe inden besættelsen ophørte.

Arbejdet på instituttet under krigen var selvfølgelig af ret beskedent omfang. Studentertallet dalede ganske vist ikke væsentligt, og det steg må ske endda lidt mod krigens slutning, og førstedelsundervisningen blev holdt i fuldt omfang, indtil studenterne mod slutningen af krigen blev bange for en tysk aktion mod dem og holdt op med at deltage i undervisningen. Vore to institutter blev faktisk besat af en afdeling tyske soldater, men på det tidspunkt mødte studenterne endnu, og vi fik tildelt undervisningslokaler i andre institutter. En gruppe lærere, mest fysikere, samledes hyppigt til møder i et lokale på sølvtorvet specielt stillet til rådighed for vore fysikere. Jeg tror ikke, der kom særlig meget ud af disse møder, men man fik gennemført en aktion for at redde Hevesy's radioaktive høns - og jeg tror, det ved den lejlighed også lykkedes at forskrække tyskerne på instituttet, så de afholdt sig fra at pille ved alt for meget. Man drøftede også muligheden for

at redde radiumbeholdningen ud af instituttet, men der kom ikke rigtig realisable forslag. Det blev efterhånden klart, at besættelsen af institutterne var sket på afdelingens eget initiativ, og det ser ud, som om indblanding fra Heisenbergs side førte til, at besætterne forsvandt igen.

Hen mod slutningen af krigen organiserede mit forprøvehold sig som en læsekreds i lokaler på Frederiksberg Bibliotek, hvor jeg holdt forelæsningerne. Der var dygtige studenter blandt disse årgange, bl.a. Bent Fuglede.

Vort hjem i Lundingsgade var en 2 værelses lejlighed på 2. sal. Der boede mange hyggelige mennesker i huset, og de hand lende var flinke, men det var et ret uroligt kvarter med bål i gaden under folkestrejken i oktober 1943, og 3 virksomheder i umidde lbar nærhed blev Ødelagt af sabotører. En tysk flyver faldt i Sortedamssøen ud for Lundingsgade. Vor søn blev født i januar 1 944. Bodils bror var indkaldt som garder og blev interneret af tyskerne i oktober 1943. Han og hans kammerater udnyttede indlæggelser på Militærhospitalet på Tagensvej (mange af dem kunne fingere visse sygdomme) til at smugle materiel fra interneringslejren til modstandsbevægelsen.

Disse krigsår var i det store og hele frygteligt kedsommelige, men mit samarbejde med Jessen var i perioder ganske intenst. Der var også god gang i mine egne sager. Jeg studerede periodiske, analytiske funktioner af flere variable i håb om at finde noget interessant om deres næstenperiodiske diagonalfunktioner. Blandt disse findes alle endelige eksponentialsummer. Mine resultater indebar, at en endelig eksponentialsum kan opløses som et produkt af endelige eksponentialsummer, således at der for hver faktor højst findes 1 lodret linie, som indeholder uendelig mange nulpunkter. Dette og mere generelle resultater blev til en doktorafhandling, som jeg forsvarede i foråret 1945, dagen efter bombningen af Gestapos hovedkvarter i Shell-huset. Tyskerne var ophidsede - der var skyderi i garderne, og der sprængtes vildfarende bomber, som lå i Banegraven. Jessen og Nørlund var opponenter. Nørlund opponerede, mens bombesprængningerne var på det højeste, men han talte ganske uanfægtet uden at hæve stemmen, når det bragede.

Jeg havde haft tysk, men ikke engelsk i gymnasiet, og i begyndelsen af studietiden var mine engelskkundskaber ikke tilfredsstillende, men mod slutningen af studietiden begyndte jeg at læse engelske bøger, især den tids nyere amerikanske litteratur. Jessen ønskede, at vort fælles arbejde skulle skrives på engelsk, hans tidligere arbejder havde for størstedelen været på tysk, og han følte sig også usikker i engelsk. Jeg købte en avanceret engelsk grammatik og gik i gang med at lære sproget for alvor. Besættelsestiden skabte en vis lede ved tysk, og vore mange forsøg på at aflytte nyhedsudsendelser fra de allierede var effektiv træning i engelsk. De var ofte fra ret fjerne egne og med atmosfæriske forstyrrelser, da de nære sendere overdøvedes af støjsendere. For at få mere afveksling i tilværelsen, genoptog jeg mine botaniserture og anskaffede bedre floramateriale.

Imidlertid lakkede det mod enden af besættelsestiden. I gaderne hørte man soldaterne snakke åbenlyst om, at Tyskland var kaput, og at de snart skulle hjem til familien. Fra officiel side taltes der om kamp til sidste mand, men der er jo ofte stor forskel på teori og praksis. I det store og hele er det teorien, der nedfældes på de papirer, der bliver gemt i arkiverne, og det burde de historikere, som i dag skriver om besættelsestiden, nok i højere grad tage med i beregningerne. Den 4. maj 1945 skiftede vi fra indifferent forårsvejr til rigtigt fint forårsvejr. Vi sad og hyggede os om aftenen, da vi så alle vinduer i husene omkring os blive smækket på vid gab og folk kom til syne i vinduerne og råbte og gestikulerede. Det var under den danske radioavis fra London, som vi ikke havde fået tændt for, men nu tændte vi den og hørte slutningen af det glade budskab.

På den tid var der endnu engang opstået en meget aktiv gruppe af ældre studenter og yngre kandidater - mest fysikere: Aage Bohr, Jens Lindhardt, Poul Christensen (Pablo), Aage Winther, Morten Scharff, men også et par matematikere: Asger Aboe, Vibeke Borchsenius. De satte gang i foreningen Parentesen, som i nogen grad var gået i stå i de sidste krigsåre. De fik arrangeret gensidige besøg i Sverige og i Holland, og de skabte

Parentesens ruskantate. Det var først og fremmest medlemmerne af denne gruppe, der reformerede undervisningen, da vi fik vor egen fysikundervisning, og i øvrigt også var ned i starten af fakultetet i Århus.

Krigsafslutningen fejredes også med skandinavisk matematikerkongres i København i 1946, den kongres, der i så høj grad var Richard Petersens.

REJSEÅR

Engang i foråret 1946 fik jeg et brev fra professor W.L.G. Williams, McGill University, Montreal. Han opfordrede mig til at komme til McGill University som assistant professor i hvert fald i en 2-årig periode. På den tid var der selvfølgelig mange unge videnskabsmænd, der var interesserede i at komme ud i den store verden, og da der var begrænsede muligheder for at få støtte, var det jo fristende at acceptere, så det endte med, at jeg i juli 1947 med 2 års orlov med halv løn fra amanuensisstillingen sammen med Bodil og Jørgen gik om bord på Batory for at sejle til New York. Der havde været mange komplikationer - Canada havde ingen legation her - den engelske ambassade kunne kun udstede besøgsvisum - vi tilbragte en hel dag på USA's ambassade for at gå gennemrejsevisum. En strejke sinkede Batory's afgang, så vi kørte af sted om aftenen med mange timers forsinkelse. Fuglede vinkede farvel fra Langelinie kajen.

Donald A. Flanders modtog os i New York. Han havde tilbragt et år hos os i trediverne og sållUilen med Bohr havde han skrevet et arbejde om rødder i algebraiske ligninger med næstenperiodiske funktioner som koefficienter. Vi tilbragte et par uger sammen med den herlige familie Flanders i deres sommerbolig, en "ødegård" i East Chatham nordøst for Albany. Flanders havde en bror, som var senator. Han havde deltaget i arbejdet med udviklingen af atombomben. Han så med megen mistillid på den politiske udvikling, brød sig ikke om Eisenhower og afskyede Nixon. Han var blandt de mange, der blev forfulgt på det mest ondsindede af MacCarthy - men bortset fra nogle pessimistiske spådomme gik tiden hyggeligt med bordtennis og spadsereture. Hos Flanders fik jeg mit første indblik i amerikansk flora.

Rejsen gik videre med tog til Montreal. Ved grænsen mødte vi de kanadiske immigration officers, som slog sig ned i vor kupe og udfærd igede de nødvendige immigrationsvisa, så vi kunne få lov at tage ophold i landet.

Vi deltog i den sommerskole, Canadian Mathernatical Congress (det er ikke en kongres, men en forening) havde arrangeret i Toronto. Arbejdet begyndte den 1. oktober. I u.s.A. og Canada støttede regeringen videreuddannelse úaf veteraner, således a universiteterne fik midler til at ansætte flere lærere, og desuden fik de ekstra undervisningslokaler stillet til rådighed - ofte noget primitive - der var jo oceaner af bebyggelser, som havde tjent militære formål, men nu bare var blevet overflødige. Således fik McGill overdraget det meste af en CRAF-lejr, der havde været brugt til de første års træning i flyvevåbnet. Militæret havde endnu et ganske lille hjørne med en hangar, og de brugte flyvepladsen ganske lidt - men de lånte den også ud til svæveflyvere. Lejren var en typisk militær barakby - sovesale, små lejligheder, kantine, klasseværelser - samt nogle lokaler, der kunne indrettes som laboratorier. Veteraner under videreuddannelse boede i de militære sovesale. Gifte veteraner havde ganske små lejligheder, og en hel del lærere boede i lidt større lejligheder. Vi blev indkvarteret i en sådan lejlighed, avancerede senere til en bedre, og det b lev efterhånden ganske tilfredsstill ende - vi drømte jo ikke om at blive der mere end de to år. Landet var hærget af de overståede anstrengelser med krigen, og der var mangel på boliger og på visse varer - der var sukkerrationering endnu, men vi fik vidst kun brugt 2 eller 4 rationeringsmærker, før den blev ophævet.

Vi kom således til at bo i nærheden af adskillige veteraner, og det var jo i sig selv meget lærerigt. Da vi havde været der et par måneder, blev der etableret en børnehave i de gifte studenters klublokale, Cowed's Corner, og der fik vi Jørgen med, og det styrkede selvfølgelig kontakten med veteranerne.

Ud over veteraner og lærere var der en hel del udenlandske studerende, nogle af dem graduate students. Der var også nogle få kanadiske graduate students, og nogle af disse gav elementær undervisning.

Det meste af mit arbejde foregik i McGill's hovedkvarter i Montreal ved foden af Mount Royal. Jeg nåede netop at blive gode venner med den gamle analyseprofessor Sullivan, som havde været nær ven af Stephen Leacock, men han døde, inden det første år var gået. Min nærmeste kollega var nok den spændende W. L. G. Williams, sekretær for Canadian Mathematica Congress og dennes virkelige drivkraft. Han var også meget aktiv som kvæker og hans kontor udsendte enorme mængder af korrespondance, dels vedrørende "the friends", dels the Congress. Som nær medarbejder i kongresledelsen havde han den evigt glædestrålende jesuit, Father O'Connor, ansat ved Loyola College,

Harald Bohr besøgte McGill hen mod slutningen af det første undervisningsår, og han holdt et par forelæsninger, der vakte stor begejstring. Vi havde en hyggeaften i William's hjem, hvor gæsterne sad på gulvtæppet omkring Bohr, som med en skriveblok som tavle fortalte om L. Schwartz's distributioner, en af den tids mange sensationer. Den danske konsul gav os en vældig middag til ære for Bohr, og da Williams var forhindret, kom O'Connor i hans sted, og han og Bohr overgik hinanden med lystige historier, så det blev en vældig aften - og konsulen var uhyre lettet, for han var på forhånd ret betænkelig ved det mærkelige selskab.

Noget af det første jeg gjorde i Montreal, var at bede universitetets boghandler om at skaffe mig Gray's Manual of Botany - på den tid en af verdens bedste floraer. Den dækker et stort område af det nordøstlige Amerika. Væbnet med den gik jeg i gang med at studere omegnens flora. Det var imidlertid efterår, og der var næsten ingen blomster, men jeg fik da identificeret *Hernandaria virginiana*. I forårstiden fulgte jeg udviklingen dag for dag. En kilometer vest for Dawson College var der en skovstrækning omkring et forladt stenbrud. Klippen var en mørk kalkart med masser af forsteninger og somme tider svagt røgfårvede krystaller af dobbeltbrydende kalkspat. Skovbunden var ganske usædvanligt rig, men det er først senere gået op for mig, at der var nogle fantastiske sjældenheder, mellem de planter, jeg fandt.

Reviews opfordrede mig til at blive anmelder. I krigstiden havde jeg forsøgt at lære nogle sprog, og nu påtog jeg mig at anmelde russiske afhandlinger. Derved kom jeg i berøring med russernes arbejder om næstenperiodiske funktioner, og der omtaltes ofte et bevis af Bogoliubov for hovedsætningen. Under krigen arbejdede Jessen sammen med Følner på en bibliografi over næstenperiodiske funktioner, og Følner fandt et arbejde af Bogoliubov fra 1939 om forskydningstallenes natur, og det var oplagt, at det umiddelbart ville føre til et bevis for hovedsætningen, og man undrede sig meget over, at dette ikke var taget med i arbejdet. Efterhånden som jeg fik flere arbejder til anmeldelse blev det klart, at der henvistes til et helt andet og tidligere bevis af Bogoliubov. I begyndelsen af 1949 fik jeg et arbejde af Marcenko, og der referedes Bogoliubovs bevis fra 1935, og det var et ganske direkte bevis for hovedsætningen, så det havde jeg at berette, da Jessen kom på besøg hos os i foråret 49. På det tidspunkt havde Jessen nærmere analyseret Bohrs oprindelige beviser, og han havde netop set, at fremstillingen kunne strammes, så hovedsætningen blev bevist helt direkte, og derved var han nået til et bevis, der var praktisk talt identisk med Bogoliubovs. Originalen var i en lærebog om svingningskredse med elektronrør, og vi har senere fået en mikrofilm af den.

Der kom adskillige matematikere som gæster til McGill, bl.a. holdt Atle Selberg foredrag om sit bevis for primtalsætningen. Kort efter blev han fast knyttet til instituttet i Princeton, og det førte til at han mere privat besøgte os på Dawson College, hvor vi fik ham indlogeret, mens han ordnede formaliteterne med immigrationsvisum til ham selv og hans viv, som stammer fra vampyrernes gamle ungarsk-rumænske land, så der var ganske særlige oversættelsesproblemer i forbindelse med hendes papirer, men i Montreal fandtes der heldigvis translatører, der var villige til at påtage sig enhver opgave, og i den foreliggende situation var der jo en sprogkyndig til rådighed, så det gik.

Jeg fik en tjans med et sommerkursus ved U.S.C. i forsommeren 1949, så vi købte nogle meget lange togbilletter til mange jernbaneselskabers tog. Første stop var i Chicago, hvor vi var Jessens gæster og genså familien Flanders, og Jessen spenderede en dejlig middag. Næste ophold var San Franciska, hvor vi besøgte en af Bodils slægtninge. Så fulgte 6 uger i Los Angeles, og der traf vi Flemming Pedersen og hans Nina, som var den sekretær, jeg havde korresponderet med om besøget. Dengang var Hollywood's storhedstid endnu ikke forbi, og miljøet var stærkt præget af det. På tilbagevejen var vi turister i Grand Canyon, tilbragte nogle timers ventetid på jernbanestation i Chicago og kom endelig til New York, hvor vi mødte Fuglede, der netop skulle i gang med sit ophold derovre. Vi hyggede os med Bent i 4 dage, bl.a. med sejltur Manhattan rundt. Så var vi igen ombord i Batory, og en halv snes dage senere havde vi først Kronborg om styrbord og lidt senere ventende familie på kajen, og dermed var vi vendt tilbage til den danske hverdag.